

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КОБИЛКО НАТАЛІЯ АНДРІЇВНА

УДК 82-343

**МІФОЛОГЕМА «ДОРОГА» В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ
ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ХИМЕРНОЇ ПРОЗИ)**

10.01.01 – українська література

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Бердянськ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
КИРИЛЕНКО Надія Іванівна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка,
доцент кафедри української літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
БОРЗЕНКО Олександр Іванович,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
професор кафедри історії української літератури;

кандидат філологічних наук, доцент
СОЛЕЦЬКИЙ Олександр Маркіянович,
ДВЗН «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
докторант кафедри української літератури.

Захист відбудеться «01» червня 2017 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 18.092.02 у Бердянському державному педагогічному університеті за адресою: 71112, м. Бердянськ, вул. Шмідта, 4, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Бердянського державного педагогічного університету (71112, м. Бердянськ, вул. Шмідта, 4).

Автореферат розісланий « » квітня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. О. Александрова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У формуванні стильового розмаїття української літератури помітну роль відіграв міфологічний чинник, що реалізувався у використанні міфологічних образів і мотивів, а також у численних авторських інтерпретаціях архаїчних міфів. У зв'язку з цим чи не найбільш цікавим і самобутнім явищем нашої літератури є химерна проза, яка засвідчила активне звернення до міфу й міфотворення – не лише для досягнення художньої умовності, а й з метою пошуку чогось сталого й незмінного у складних національних і суспільних реаліях другої половини ХХ століття. У цей період літературної історії засвоєння міфологічних елементів найбільш яскраво виявилось у художньому конструюванні часової та просторової організації творів О. Ільченка, В. Земляка, В. Дрозда, В. Міняйла, В. Яворівського, Є. Гуцала, В. Шевчука, П. Загребельного. Дослідження прозової спадщини згаданих авторів відчутно сприятиме вирішенню актуальної комплексної проблеми неперервності української духовної традиції.

До питання міфу й міфопоетики зверталися такі науковці, як Р. Барт, М. Еліаде, К. Кереньї, О. Лосєв, Є. Мелетинський, О. Потебня, Н. Фрай та ін. Вони заклали основи міфологічної критики, сформували термінологічний інструментарій, необхідний для всебічного осмислення міфологічних феноменів у мистецтві й літературі. Одним із важливих понять, якими послуговуються вчені, є міфологема. Зокрема, К. Кереньї відмовився від оперування поняттям «міф», замінивши його на «міфологему». Н. Фрай у праці «Анатомія критики» розглянув міфологему як «метафоричну ідентичність» та визначив роль міфології у становленні художньої літератури.

Давно помічено, що міфологічний вплив на літературу найбільш виразно виявляє себе в часово-просторовій організації тексту. Невипадково дослідники міфопоетики А. Байбурін, В. Топоров, Т. Щепанська та ін. виділили особливу роль міфологеми «дорога» й указали на важливість її вивчення в осмисленні епічних творів. Українські вчені Г. Косарева, Т. Кухта, Т. Монахова, Л. Тарнашинська, Л. Яшина почасти вже розглянули цю міфологему в спадщині деяких представників химерної прози, однак комплексної всебічної студії з означеного предмета досі не існує. Актуальність дослідження великою мірою зумовлена відсутністю системного аналізу міфологеми «дорога» в українській літературі другої половини ХХ століття, зокрема в творах О. Ільченка, В. Земляка, В. Дрозда, В. Міняйла, В. Яворівського, Є. Гуцала, В. Шевчука, П. Загребельного.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах комплексної теми кафедри української літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Інтерпретаційні можливості художнього тексту». Тему дисертації затверджено на засіданні бюро

наукової ради при Інституті літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (протокол № 1 від 26 лютого 2013 року). Тему дисертації уточнено на засіданні вченої ради Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка (протокол № 4 від 24 жовтня 2016 року).

Мета дослідження – виявити своєрідність функціонування міфологеми «дорога» в українській химерній прозі другої половини XX століття та розкрити її художнє значення.

Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- проаналізувати зміст понять «міф», «архетип», «міфологема», «міфема»;
- охарактеризувати архетип дороги як один з універсальних образів у фольклорно-міфологічній свідомості українців;
- розглянути хронотоп дороги як важливу формально-змістову категорію епічного твору;
- дослідити художню семантику дороги в текстах химерної прози;
- з’ясувати роль міфологеми «дорога» в моделюванні маскулінних і фемінних образів;
- виявити кодову варіативність міфологеми «дорога» та встановити її зв’язки з іншими образами химерної прози.

Об’єктом дослідження є химерна проза другої половини XX століття.

Матеріалом дослідження є повість В. Дрозда «Ірій» (1974), роман-балада В. Шевчука «Дім на горі» (1983), дилогія В. Земляка «Лебедина зграя» (1971) та «Зелені Млини» (1976), романи О. Ільченка «Козацькому роду нема переводу, або Мамай і Чужа Молодиця» (1958), Є. Гуцала «Позичений чоловік» (1982), П. Загребельного «Левине серце» (1978), В. Яворівського «Оглянься з осені» (1979) та дилогія В. Міняйла «Зорі й оселедці», «На ясні зорі» (1979). Обираючи матеріал дослідження, ми керувалися такими критеріями, як репрезентативність художнього моделювання міфологеми «дорога» та приналежність певного твору до корпусу химерної прози.

Предмет дослідження – міфологема «дорога» в українській химерній прозі.

Теоретико-методологічну основу дисертації становлять праці філософів, культурологів і психологів М. Еліаде, Е. Кассіра, К. Керенї, К. Леві-Стросса, О. Лосєва, Ф. Ніцше, Е. Тейлора, Ф. Шлегеля, К. Г. Юнга, Дж. Фрезера, З. Фрейда, а також дослідження теоретиків та істориків літератури С. Аверінцева, А. Байбуріна, Р. Барта, М. Бахтіна, М. Гримич, Т. Гундорової, В. Дончика, М. Жулинського, М. Ільницького, А. Кравченка, Ю. Лотмана, Є. Мелетинського, Р. Мовчан, А. Погрібного, В. Проппа, О. Потебні, Г. Сивоконя, Л. Тарнашинської, В. Топорова, Н. Фрая, Т. Щепанської та ін.

Методи дослідження обумовлені метою роботи й характером поставлених завдань. Провідним виступає міфологічний метод, який дозволяє виявити своєрідність побутування міфопоетики в літературних творах. Герменевтичний

метод допомагає описати своєрідність феномену химерної прози та встановити основні функції міфологеми «дорога» в художніх текстах. У роботі використані елементи культурно-історичного методу, а також традиційні контекстуальний та описово-аналітичний підходи до вивчення художньої літератури.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі конкретизовано загальне уявлення про образ дороги в фольклорно-міфологічній свідомості українців, уточнено погляд на хронотоп дороги в структурі епічного твору, а також уперше комплексно та всебічно розкрито способи художньої реалізації міфологеми «дорога» в прозі О. Ільченка, В. Земляка, В. Дрозда, В. Міняйла, В. Яворівського, Є. Гуцала, В. Шевчука, П. Загребельного.

Практична цінність роботи. Матеріали та результати дослідження можуть бути використані у викладанні при розробці лекційних і практичних курсів із історії української літератури у вищих навчальних закладах, у підготовці підручників та посібників із історії літератури, у науково-дослідницькій роботі студентів, магістрів, аспірантів.

Особистий внесок здобувача. Дисертацію й опубліковані статті написано автором одноосібно.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації оприлюднено на наукових конференціях *міжнародного рівня*: «Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования» (Брест, 21-22 листопада 2013 р.), «Современная филология» (Уфа, липень 2014 р.), «Сучасна філологія: тенденції та пріоритети розвитку» (Одеса, 11-12 липня 2014 р.), «Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії» (Львів, 22-23 серпня 2014 р.), «Literatura i kulturoznawstwo. Współczesna nauka. Nowy wygląd» (Wrocław 30.01.2015–31.01.2015), «І Таврійські філологічні читання» (Херсон, 27-28 лютого 2015 р.), «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» (Дрогобич, 26-27 березня 2015 р.), «Сучасна філологія: теорія і практика» (Київ, 20-21 березня 2015 р.), «Наука України: проблеми сьогодення та перспективи розвитку» (Київ, 25-16 вересня 2015 р.), «Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії» (Львів, 9-10 жовтня 2015 р.), «Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення» (Одеса, 20-21 листопада 2015 р.), «Глухівські наукові читання – 2015. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (Глухів, 25-27 листопада 2015 р.), «Актуальні проблеми філології та журналістики» (Ужгород, 21-22 квітня 2016 р.), «Зарубіжні письменники і Україна» (Полтава, 14-20 березня 2016 р.), «Художні модули хронотопу в культурно-мистецькому дискурсі» (Мелітополь, 26-27 травня 2016 р.), «Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа» (Бердянськ, 22-23 вересня 2016 р.), «Художня творчість у контексті проблем її вивчення: етномотиви, етноконцепти, етноконцепції та етносимволіка» (Бар, 3-6 листопада 2016 р.); *всукраїнського рівня*: «Література в контексті культури» (Дніпропетровськ, 21-22 квітня 2016 р.), «Україна на шляху державотворення: історія та сучасність (до 25-ї річниці незалежності України)»

(Харків, 26 травня 2016 р.), «Новітні пошуки української філології. До 25-річчя проголошення Незалежності України» (Вінниця, 29-30 вересня 2016 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 20 публікацій, із яких 5 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у закордонних.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (215 позицій). Загальний обсяг дисертації 186 сторінок, із них 165 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **«Вступі»** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету й завдання, об'єкт і предмет, теоретико-методологічну основу роботи, розкрито наукову новизну й практичне значення, подано інформацію про апробацію здобутих у процесі дослідження результатів.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні аспекти дослідження проблеми»** розглянуто поняття «міф», «архетип», «міфологема», «міфема», проаналізовано архетип дороги у фольклорно-міфологічній свідомості українців, досліджено хронотоп дороги як важливу формально-змістову категорію в епічному творі.

У підрозділі 1.1. *«Міф», «архетип», «міфологема», «міфема» в літературознавчому та історико-філософському дискурсі* проаналізовано основні погляди на ключові поняття міфологічної школи. Починаючи з ХІХ століття всі науковці, які представляли цю школу, вказували на особливу роль міфологічних елементів у розвитку мистецтва й літератури. Й. Г. Гердер, Ф. Шлегель, Я. Грімм відзначали, що міф є необхідною умовою творення мистецтва, а Б. Фонтенель, Е. Тейлор, А. Ланг, Дж. Фрезер стверджували, що міфи – це своєрідні «творчі генератори» для митців різних епох. На думку Н. Фрая, література ХХ століття повністю пронизана міфологічними мотивами. Міфологізм став важливою прикметою літератури. Про це свідчить активне звернення багатьох письменників до міфологічних тем, мотивів та образів. Засвоєння й переосмислення цих компонентів розвивається за трьома основними напрямками: створення авторського міфу, часткове використання міфосинкретичних структур мислення та інтерпретація ключових міфологем.

На практиці вчені нерідко ототожнювали міфологему з близькими до неї поняттями міфу, архетипу, міфеми. Дотичним до міфологеми, але більш загальним, є поняття архетипу – вродженої психічної структури, зосередженої в глибинах «колективного несвідомого», що закладає підвалини як специфічно національної, так і загальнолюдської символіки. Однак міфологема має амбівалентну сутність: може виступати і міфологічним матеріалом, і водночас ґрунтом (основою) для утворення нового матеріалу. Вона поєднує в собі архаїчне людське уявлення про світ із індивідуально-авторською міфотворчістю.

Літературознавці розглядають це поняття з двох позицій: синхронії та діакронії. Основою діакронічного підходу є теорія архетипів К. Г. Юнга, який досліджував відображення колективного несвідомого в архетипах, міфологемах або архетипних варіантах. Із синхронічної точки зору міфологема – термін на позначення міфологічного мотиву, відображеного в фольклорних і літературних творах.

Міфологема є мотивом давнього міфологічного походження, що знаходить своє відображення в наступних епохах як носій важливого загальнолюдського змісту. Вона може переосмислюватись і виявлятися в різних варіаціях, залежно від духовних тенденцій епохи, однак при цьому, як правило, зберігає сталу основу, генетично погоджену із системою архаїчних міфологічних вірувань.

У підрозділі 1.2. *«Архетип дороги як універсальний образ-символ фольклорно-міфологічної свідомості українців»* відзначається, що образ дороги є одним із найбільш давніх в українській культурі. Він знайшов відображення в різних сферах – міфології, усній словесності, звичаях, традиціях. До осмислення цього образу зверталися відомі науковці Ф. Вовк, М. Грушевський, М. Сумцов, Д. Троцан, П. Чубинський та ін.

У багатьох міфологічних віруваннях дорога є своєрідною проекцією Світового дерева, адже поєднує три світи: небесний, земний і потойбічний. За народними уявленнями, з образом дороги пов'язані такі просторові локуси, як болото, ліс, міст, перехрестя доріг, скелі, водойми. Це знаки «чужого» простору, який розпочинався за порогом хати, тобто там, де закінчувався «свій» простір. Проте межа між «своїм» і «чужим» світами є рухомою, вона переміщується разом із людиною. Небезпеку для людини становлять різні міфологічні істоти (домовики, русалки, чорти, блуд та ін.). Саме перед ними людина в дорозі беззахисна, тому нерідко вдається до різних магічних дій, щоб урятуватися від небезпеки. В одному з варіантів дорога – це шлях, що веде до сакрального центру (вівтаря, храму, хреста, дерева, каменя тощо), погоджуючи між собою всі об'єкти міфологічного простору.

В українському фольклорі образ дороги є багатозначним. У деяких народних віруваннях дорога є символом життєвого прямування, переходу душі в потойбіччя. Варіант «дороги» у весільному обряді виявляється в мотиві передбачуваних змін (переїзд молодої до молодого, входження її в новий рід). Дорога зустрічається також у календарно-обрядових піснях: колядках, щедрівках, веснянках, купальських та жниварських піснях. Невипадково колядки та щедрівки дослідниками умовно визначаються як «тексти шляху». У жниварських піснях дорога виступає символом завершення не лише робочого дня, а й усього хліборобського циклу. Цей просторовий локус простежується також у соціально-побутових піснях. Дорога була символом надій, сподівань і водночас незнайомого, непізнаного, що бентежило, викликало тривогу. Існувало пряме й переносне значення «обрати правильний шлях». У прямому значенні дорога мала привести до якоїсь певної мети: до води, до найближчих поселень, важливим було не

втратити орієнтир, не заблукати. У переносному значенні життєва дорога погоджувалась із дотриманням важливих ціннісних орієнтирів, вона мала вести до душевного спокою і благополуччя, правди, любові. Із дорогою у фольклорі пов'язаний також мотив долі. Наші предки не просили багатства й слави, натомість найкращим подарунком була «добра доля».

Підрозділ 1.3. має назву *«Хронотоп дороги як формально-змістова категорія в епічному творі»*. У підрозділі відзначено, що вчені давно звернули увагу на важливість часово-просторової організації в розкритті ідейно-художнього змісту твору. М. Бахтін потрактував хронотоп як нерозривний зв'язок часу й простору, а В. Топоров докладно проаналізував їхні взаємні зв'язки. Роль хронотопу дороги в епічному творі в різних аспектах досліджували також Г. Башляр, П. Білоус, Ю. Лотман, І. Меркулова, О. Черепанова.

У багатьох випадках саме хронотоп дороги виступає основною ланкою в жанровій організації епічного твору чи принаймні відчутно впливає на своєрідність жанру. Наприклад, його покладено в основу жанру подорожі, також він багато в чому визначає організацію авантюрного роману. Від нього залежить не лише жанрова специфіка: хронотоп дороги наділений ще й характеротворчою функцією, оскільки сприяє розкриттю внутрішнього світу героя, нерідко прямо чи опосередковано визначає риси його характеру, почуття й переживання. Часто у фольклорних і літературних текстах «дорога» виступає своєрідною метафорою життєвого шляху. Учені визначили такі основні метафоричні варіанти хронотопу дороги в епічному творі: «дорога пізнання», «дорога праці», «дорога творчості», «дорога творення», «дорога порятунку», «дорога гріха».

Умовно виділяють різні напрямки руху в межах художнього простору: по вертикалі (піднесення до сакрального, пізнання істини) і по горизонталі (у реальному часі й просторі). З огляду на це, «дорога» трактується не лише буквально, а ще як пошук утраченого, спасіння, духовного вдосконалення, набуття нового досвіду.

Підсумовуючи, відзначимо, що на сьогодні вчені оперують цілою низкою важливих понять, запропонованих представниками міфологічної критики. При цьому навряд чи можна звести в єдину понятійну й термінологічну систему теоретичні досягнення прихильників усіх шкіл та концепцій. Адже міфологію досліджували представники різних наук: антропологи, філософи, психоаналітики, етнографи, фольклористи, лінгвісти й літературознавці. Сьогодні більшість учених послуговуються такими ключовими поняттями, як міф, архетип, міфологема, міфема. В аспекті взаємодії міфу й літератури особливої продуктивності набуло поняття міфологеми, оскільки вона синтезує в собі міфологічний матеріал із його новочасною інтерпретацією. З одного боку, міфологема має чимало спільного з архетипом, а з іншого, нерідко виступає вже як самостійний мотив літературного твору. Чи не найбільш поширеною у фольклорній спадщині українців є міфологема дороги – вона представлена як у найдавніших жанрах календарно-

обрядової та родинно-обрядової поезії, так і в більш пізніх за своїм походженням баладах і ліричних піснях. Саме фольклорний досвід мистецького осмислення й функціонування міфологеми «дорога» найбільше вплинув на українську літературу, зокрема на прозу другої половини ХХ ст. Не в останню чергу слід також урахувати роль міфологеми «дорога» в організації художнього світу епічного твору. Хронотоп дороги єднає у смислову цілість просторові й часові маркери, а також багато в чому обумовлює особливості сюжету й жанру, відчутно впливає на характери персонажів.

Другий розділ **«Художня репрезентація міфологеми «дорога» в химерній прозі другої половини ХХ століття»** присвячений дослідженню згаданої міфологеми в прозі О. Ільченка, В. Земляка, В. Дрозда, В. Міняйла, В. Яворівського, Є. Гуцала, В. Шевчука, П. Загребельного.

Підрозділ 2.1. має назву *«Химерна проза в українській літературі як сфера актуалізації міфопоетичного»*. До вивчення заявленої в назві проблеми в різний час зверталися О. Бабишкін, А. Берегуляк, Л. Боярська, І. Дзюба, В. Дончик, А. Горнятко-Шумилович, М. Ільницький, Г. Клочек, А. Кравченко, П. Майдаченко, Н. Мелешенко, Г. Насмінчук, А. Погрібний, Г. Сивокінь, О. Солецький, М. Стрельбицький та ін. Відомо, що назва «химерна проза» постала під впливом підзаголовку твору О. Ільченка «Козацькому роду нема переводу...» – «Український химерний роман з народних уст». До основних рис химерної прози зазвичай відносять умовність, насичення твору гумористичними прийомами, наявність фантастики, залучення фольклорно-міфологічних елементів. Найбільш точну характеристику цього явища дав А. Погрібний, який указав на химерне переплетення ліризму, романтизму та епічності, міфологізації та реальності, сміху й драматизму, елементів гротеску й пародіювання. На його думку, прикметами химерного роману є необмежена розкутість уяви письменника, цілеспрямована деформація просторово-часових відношень, наявність філософсько-епічної думки. Учені слушно зауважили, що на виникнення химерного роману вплинув посилений інтерес літераторів до засобів художньої умовності. На думку М. Ільницького, тяжіння до казковості й фольклорного символізму було спричинене урбанізацією суспільства – воно стало своєрідним засобом порятунку від нівелювання та стандартизації людської особистості.

Науковці справедливо вказували, що до української химерної прози важко застосувати якісь чіткі жанрові дефініції. Лише у зв'язку з окремими творами можна говорити про експериментальний, інтелектуальний, філософський, фантастичний романні різновиди. Цікаво, що один і той самий твір може бути описаний як притчовий, біографічний, психологічний, лірико-філософський із елементами міфологізації тощо. Недивно, що вчені по-різному кваліфікували жанрово-стильову домінанту химерної прози. Вона тлумачилась то як «фольклорно-філософська» (Г. Насмінчук), то як «умовно-іронічна» (Г. Сивокінь), то як «лірико-гротескова» (М. Стрельбицький), то, зрештою, як «фольклорна»,

«фольклорно-міфологічна», «фольклорно-алегорична», «умовно-алегорична» (В. Дончик). Цікаво, що А. Кравченко відніс химерний роман до філософської прози: у ньому увага зосереджена на глибокому ідейному підтексті, застосуванні умовних форм, іронії, гумору, насиченні фольклорними символами. Схожу думку висловив і М. Жулинський: прозаїки другої половини ХХ століття не випадково активно зверталися до народних пісень, дум, прислів'їв, приказок, адже в них найкраще відбивається світосприйняття українців, що й сприяє посиленню філософського складника.

Можемо стверджувати, що до основних рис українського химерного роману належать залучення міфології, усної народної творчості, міфологічних і біблійних мотивів, уміле поєднання різних жанрових ознак, реального й фантастичного. Для створення бажаного ефекту умовності автори зазвичай використовували багаті ресурси фольклорно-міфологічної спадщини. При цьому вони, як правило, не йшли шляхом прямого запозичення міфологічних сюжетів чи образів, а пропонували достатньо суб'єктивні індивідуально-авторські інтерпретації міфологічного матеріалу. У складній і багатогранній структурі химерної прози другої половини ХХ століття міфологічні й фольклорні елементи органічно погоджуються з досвідом літературної традиції та підпорядковуються авторським художнім пошукам, спрямованим на вирішення важливих проблем духовного буття української людини.

Підрозділ 2.2. «Міфологічні мотиви дороги в художньо-філософському осмисленні письменників химерної прози» присвячений вивченню основних мотивів, погоджених із міфологемою «дорога». У прозі О. Ільченка, В. Земляка, В. Дрозда, В. Шевчука, П. Загребельного представлені різні версії художньої реалізації згаданої міфологеми.

Автори химерної прози доволі часто осмислювали *мотив мандрів*. У романі О. Ільченка «Козацькому роду нема переводу...» цей мотив є наскрізним. У мандрах розкривається суть характеру Козака Мамай, який не уявляє свого життя без дороги: він подорожує не лише країнами та світами, а й цілими епохами. Мандрівка стає невід'ємною частиною його життя. Не маючи сім'ї, коханої, дому, він постійно в дорозі, щоб учасно прийти на допомогу побратимам, навіть ризикуючи власним життям. Дорога перетворюється на своєрідне пристановище козака, адже він увесь час перебуває в русі. Спосіб життя запорожця осмислюється ще як символ боротьби за щастя народу. Герой мандрує століттями, бо прагнення до справедливості й свободи залишається актуальним у всі часи. У певному сенсі образ Козака є втіленням родової моралі, сподівань і прагнень українців.

Досить поширеним є *мотив пошуку*. Для одних героїв це пошук щастя, земного раю, «землі обітованої», самореалізації, самовдосконалення, для інших – істини життя, кохання. Наприклад, у повісті В. Дрозда «Ірій» ідейна настанова здійснюється завдяки мотиву *пошуку людиною щастя, кращого життя, земного раю, самореалізації*. Прагнення щастя пов'язане з мріями, сподіваннями. Життя в

Пакулі сповнене передчуттям чогось прекрасного та ідеального. Герой чекає на зміни, що стосуються не лише місця проживання, а й духовного оновлення. Він упевнений, що рідний Пакуль тимчасовий, натомість Ирій – гармонійний світ, місце, де здійснюються мрії. Пакуль мислиться як замкнений простір, у якому герой не здатен далі розвиватися, тому він і намагається подолати його. Дорога в повісті розглядається ще і як символ шляху людини до самої себе, до свого роду. Усвідомлення того, що Пакуль – це особистий Ирій, країна, куди він буде щоразу повертатися, до головного героя приходить не відразу. Показовим є те, що дорога пролягає у двох напрямках: на початку це омріяна дорога з Пакуля до Ірію (пошук свого покликання, шлях до омріяного майбутнього), а в кінці твору це повернення до рідного Пакуля, до свого коріння.

У романі В. Шевчука «Дім на горі» органічно погоджуються мотиви *пошуку* й *самопізнання*. Автор поетизує дорогу як місце, де герой може знайти себе, збагатити свій внутрішній світ, пізнати справжні життєві цінності. Івана Шевчука та Хлопця еднають не просто родинні зв'язки – вони перебувають на одному духовному рівні. Іван відчуває невимовне бажання злитися з природою, стати її частиною. У єднанні з довкіллям досягається органічний зв'язок між усім живим, а отже, розкривається *мотив гармонії зі світом*, бо лише тоді душа знаходить справжній спокій. На думку Івана Шевчука, дорога до пізнання та спокою дуже довга, і вона неможлива без почуття любові. Інший герой роману, безіменний Хлопець, після тривалих мандрів знову опиняється на шляху, але не сам, а з коханою. У цьому випадку дорога пов'язана не з мотивом розчарування, а з почуттям гармонії, щастя і душевного спокою. У певному сенсі дорога для Хлопця стає *пошуком суті життя*. Вона допомагає оприявнити людські почуття, страхи й переживання. Загалом художня інтерпретація міфологеми «дорога» в прозі В. Шевчука багатоаспектна, із виразними рисами філософічності. Його герої перебувають у постійному пошуку істини, кохання, гармонії зі світом.

У дилогії В. Земляка «Лебедина зграя» та «Зелені Млини» «дорога» концептуально пов'язана з мотивом *пошуку «землі обітованої»*. Реальна дорога трансформується в метафоричну, тобто постає як життєвий шлях людини, шлях її душі. Письменник змальовує героя в ситуації «виходу» зі звичного середовища та «виводить» його на дорогу. А сам герой бере на себе місію поводиря родини, оскільки щиро вірить, що в сусідньому з Вавилоном містечку на нього чекає визнання, шана й достаток. Довга дорога з рідного дому в невідомість розкриває характери, змінює стосунки між рідними. Мало пройти чимало часу, щоб сам герой зміг нарешті збагнути, що вимріяні Зелені Млини – утопія. У прозі В. Земляка ми знаходимо також мотив *переосмислення життя*, адже під час подорожі герой набуває важливого досвіду. Пройшовши свій хресний шлях, він повертається додому. Усвідомлюючи, що залишився без родини, Явтушок усією душею рветься до Вавилону. І, як виявилось, дорога назад (до свого) була так само довгоочікуваною й жаданою, як і колись у невідомі землі. Ця мандрівка після

безплідних пошуків асоціюється з «поверненням блудного сина». Дорога набуває особливого метафоризованого сенсу: трансформується від «зовнішньої» до «внутрішньої», коли образ-реалія стає символічним відображенням шляху духовного.

У романі П. Загребельного «Левине серце» дорога супроводжує пошук головним героєм Гришею Левенцем власного «я». У мріях юнак бачить себе славетним мандрівником. Саме цим він дещо нагадує безіменного Хлопця з роману В. Шевчука «Дім на горі». Дорога манить його, стає метою життя, проте найголовніше, чим вабить дорога, – це можливість змінитися, стати кращим. Поступово шлях допомагає в непростих справах кохання, він є тим простором, у якому долаються безсилля та безпорадність. Зрештою, дорога стає місцем *пошуку рівноваги*. Одним із просторових локусів, пов'язаних із дорогою, виступає степ – не випадково П. Загребельний подає детальний його опис. Бо головний герой роману, відгородившись від усього світу, саме на безмежних просторах степу знаходить душевний спокій і внутрішню рівновагу. «Дорога» в романі П. Загребельного «Левине серце» асоціюється з мандрівництвом як символом пошуку істини, моральних ідеалів, становлення особистості. Головний герой відкриває свою душу дорозі, адже впевнений, що остання не зрадить і не принизить, на відміну від людей, які його оточують.

Отже, у химерній прозі з дорогою погоджуються різні мотиви. Для роману О. Ільченка ключовим є мотив мандрів. У повісті В. Дрозда «Ирій» та в дилогії В. Земляка «Лебедина зграя», «Зелені Млини» наперед виходять мотиви пошуку кращого життя, «землі обітованої». Повернення героя до рідного краю постає як закономірний результат безплідних пошуків та в певному сенсі асоціюється з відомим євангельським мотивом «повернення блудного сина». Для героїв роману В. Шевчука «Дім на горі» дорога реалізується в мотивах подорожі й утечі від дисгармонії життя, блукання, пошуку істини, кохання, мандрів, актуалізується також мотив повернення додому, до свого роду. У «Левиному серці» П. Загребельного важливу роль відіграє мотив душевної рівноваги. Загалом можна констатувати, що для більшості творів згаданих авторів спільними є мотиви мандрів і повернення, а сама дорога осмислюється найчастіше в тісному зв'язку з філософськими категоріями руху й життя.

У підрозділі 2.3. «Роль міфологеми «дорога» у моделюванні маскулінних і фемінних образів» підкреслено, що «дорога» в химерній прозі є одним із важливих засобів творення характерів. Вона сприяє розкриттю внутрішньої сутності героїв, підштовхує їх до складних роздумів, активізує емоції й переживання. Характерно, що письменники приділяють більше уваги зображенню чоловічих образів, для яких дорога стає пошуком себе (Гриша Левенець із роману «Левине серце» П. Загребельного), самореалізації (Михайлик і Прудивус із роману «Козацькому роду нема переводу...» О. Ільченка). Для Михайла Решета з повісті «Ирій» дорога є поверненням до свого роду, а для Івана Шевчука та Хлопця з роману В. Шевчука

«Дім на горі» – покликом до мандрів і втечею з рідного дому. Для Данька й Лук'яна Соколюків із дилогії В. Земляка «Лебедина згряя» та «Зелені Млини» дорога перетворюється на моральне очищення, а для Маркіяна Підкови в романі В. Яворівського «Оглянься з осені» вона поєднує світ живих і померлих. Також багато в чому саме завдяки образу дороги увиразнюються окремі маскулінні риси героїв – мужність, сміливість, самодостатність.

У моделюванні жіночих образів міфологема «дорога» відіграє дещо іншу роль. Найчастіше вона забезпечує актуалізацію «сентиментальних» смислів – надії, віри, утраченого кохання, чекання. Простежується це в образах Галі («Дім на горі» В. Шевчука), Марти Гуслар і Ярослави Козир («Оглянься з осені» В. Яворівського). Водночас характерні фемінні риси, такі як сенситивність, емоційність та інтуїтивне пізнання, притаманні й деяким чоловічим образам і розкриваються вони також у взаємозв'язку з міфологемою «дорога». Яскравими прикладами є образи Хоми Прищепи («Позичений чоловік» Є. Гуцала), Лук'яна Соколюка («Лебедина згряя» В. Земляка), Степана Курила («Зорі й оселедці» та «На ясні зорі» В. Міняйла). У той же час, змальовуючи жінок, письменники другої половини ХХ століття наділяють їх і окремими маскулініними рисами – сміливістю, незалежністю, упевненістю в правильності обраного шляху. Це Мальва Кожушна з дилогії «Лебедина згряя» та «Зелені Млини» В. Земляка, Ярослава Козир і Ельза Губа з роману «Оглянься з осені» В. Яворівського.

Змістом підрозділу 2.4. *«Кодова варіативність міфологеми «дорога» та її взаємозв'язок із суміжними та бінарно-опозиційними образами»* є аналіз варіантів досліджуваної міфологеми та її погодження з іншими образами. У творах химерної прози другої половини ХХ століття міфологема «дорога» виступає конкретно-просторовим локусом й одночасно може наділятися переносними значеннями, що зумовлює її кодову варіативність і дозволяє встановити зв'язки з деякими суміжними та бінарно-опозиційними образами. Характерною для «дороги» є кодова варіативність (життєва путь, пошук себе, прагнення до гармонії, перехід до «чужого» світу, випробування, невідомість, зв'язок із потойбічними силами), із якою пов'язані суміжні образи міфологічних персонажів та відповідні міфологічні «реалії», а також окремі просторові локуси, які по-різному ускладнюють, доповнюють або уточнюють семантику дороги в загальній часово-просторовій організації художнього світу химерної прози.

Фольклорно-міфологічний світ у романі В. Шевчука «Дім на горі» передбачає персоніфікацію природних явищ. Для Івана все, що відбувається в домі на горі, є живою реальністю. Трава для нього – це голос віків, голос землі, це також голос його крові, поклик предків. Маючи особливий дар бачити й чути незвичайні речі, Іван прагне залишити заповіт нащадкам – свої новели-притчі. У «Дорозі» зустрічаємо образ *домовика*, для якого мандрівка стає духовною реальністю. Він наділений надприродними властивостями, а проте поза межами мастку їх утрачає. Не встоявши перед спокусою «білої дороги», яка пролягає від

маєтку далеко в ніч, охоронець дому знехтував усіма неписаними правилами й законами. Схожим є образ домовика в повісті В. Дрозда «Ірій». Він теж покидає хату й вирушає мандрувати світами. Образ домовика у згаданих творах є суміжним із міфологемою «дорога». Таким є й образ *чорта*. У романі В. Шевчука «Дім на горі» він переймає на себе функції перелесника, тобто за допомогою любовних чарів зводить молодих дівчат (новела «Панна сотниківна»).

Дорога є місцем зустрічі людини з нечистою силою – відьмами, чортами, перелесниками. Дорога в «Домі на горі» кличе, манить чимось невідомим і саме тому викликає страх. Відповідно до народних уявлень, дорога є улюбленим місцем нечистої сили. Тільки істоти, наділені надприродними властивостями, могли витримати «поклик дороги», проста ж людина була беззахисною перед ним. В українських народних віруваннях ліс (лісові хащі, лісові доріжки), болота, водоймища, скелі, печери, перехрестя доріг тощо мали негативне маркування. У діалогії «Лебедина зграя» та «Зелені Млини» В. Земляка важливу роль відіграють просторові локуси, пов'язані з дорогою. Митець використовує поширене у свідомості українців уявлення про дорогу як небезпечний простір. У «Лебединій зграї» саме на роздоріжжі відбуваються фатальні події, зав'язується бійка, помирає сторож і молодий поет-сировар. *Млин* виступає в романі доленосним просторовим локусом, адже стає тим місцем, куди приводять дороги як від Вавилона, так і від комуни.

Основним бінарно-опозиційним образом, пов'язаним із міфологемою «дорога», виступає *дім*. Вирушаючи в далекі світи, головні герої покидають рідну оселю. Дім – це духовна опора, притулок радості і печалі, а дорога – життєва путь, низка випробувань, що постають перед людиною в той чи інший проміжок існування. Дорога зазвичай виступає медіатором між *своїм і чужим простором*. У романі «Лебедина зграя» В. Земляк зобразив похорони, актуалізуючи поняття «остання дорога». Письменник змалював дві дороги: шлях душі молодого поета Володі до «того світу» і внутрішню дорогу Мальви, пов'язану з її переживаннями. У контексті опозиції свій/чужий простір конкретизується й бінарна опозиція село/місто. Скажімо, герой повісті В. Дрозда «Ірій», пройшовши певний життєвий шлях і збагатившись досвідом, усвідомлює повну протилежність Пакуля та Ірію. Село стає для нього уособленням гармонії та світла, власного коріння.

У третьому розділі **«Полісимволічність образу дороги в химерному прозописмі В. Дрозда, В. Земляка, В. Мінйла, В. Шевчука, В. Яворівського»** розглядаються аспекти, що дозволяють продемонструвати, як саме у творчості згаданих авторів розкриваються риси української ментальності, відтворюється традиційне світовідчуття, притаманне нашому народові. Важливо, що, звертаючись до міфологічних основ колективної свідомості, літератори ХХ століття змогли пов'язати й погодити життя своїх сучасників із сталими, константними компонентами українського духовного буття. Зокрема, автори

переосмислили, розширили, трансформували зміст міфологеми «дорога», що врешті й обумовило її полісимволічність.

Так, символічний підтекст має образ дороги в житті Михайла Решета з повісті «Ірій» В. Дрозда. Цей образ стає уособленням пошуку власного покликання, усвідомлення своєї важливості, зв'язку поколінь, гармонії зі Всесвітом і, врешті, духовного пробудження людини. Особистісне зростання героя ми розглядаємо в аспекті мономіфу Дж. Кемпбелла, тож і сама повість прочитується як відображення головних етапів життєвого шляху. Письменник майстерно залучає до твору народні вірування, пов'язані з дорогою (сни, заборони, перестороги), та споріднені з нею образи (місячна стежка, верба, Пакуль), що дозволяє розкрити полісимволічність цієї міфологеми.

В. Земляк у дилогії «Лебедина зграя» та «Зелені Млини» порушує проблему національної ідентичності, переосмислюючи біблійні мотиви. Його Вавилон – це символ єдності «гори» й «низу», неба та землі, а дорога набуває умовного значення генетичного зв'язку між поколіннями. Особливого смислового навантаження письменник надає просторовим локусам – магічній гойдалці, Аббісінським горбам, млину, що органічно погоджені з міфологемою дороги. Ці локуси у своїй символічній проекції впливають на еволюцію характерів головних героїв, допомагають виявити поступ селянської свідомості та увиразнити життєвий вибір особистості.

Привертає увагу символіка дилогії В. Міняйла «Зорі й оселедці» та «На ясні зорі». «Дорога» символічно розкриває шлях народу до високої мети, духовного зростання. Письменник використовує фольклорні версії тлумачення образів зорі й риб, що в певних контекстах асоціюються з мудрістю, плодючістю та вічністю. Особливого значення автор надає Божій дорозі, тобто відходу людини в потойбіччя. Він прагне виразити погляд на циклічність життєвих процесів, що додає твору філософічності. В. Міняйло вказує також на просторові маркери різних міфологічних персонажів – болото, очерет, корчму, сарай, млини, ліс. Загалом у його дилогії дорога стає символом досвіду, нового знання, циклічності буття.

У романі В. Шевчука «Дім на горі» виділяється символіка кольору, зображуються сновидіння героїв. «Синя дорога» символізує відлетіле життя, час, що минув, перехід душі до світу мертвих, смертний шлях. Це також містичний символ злуки поколінь, нитка єднання між минулим і теперішнім. Водночас «синьою дорогою» герої рухаються до пізнання сенсу свого існування, усвідомлення свого місця в світі. Скажімо, для чоловіків із «Дому на горі» це точка відліку для проектування майбутнього. Узагалі, В. Шевчук надає особливого значення синьому кольору та його відтінкам, проте ми зустрічаємо також «зелену дорогу» як символ нового життя, зародження почуттів.

В. Яворівський у романі «Оглянься з осені» образ дороги поєднує з образом поля. На нашу думку, смерть на полі є символічною не лише тому, що

погоджується з українською хліборобською традицією, – поле може сприйматися ще й як «життєва нива», яку проходить людина. В образі головного героя письменник розкрив образ дороги як символу життєвого шляху. У фіналі твору автор підбиває своєрідний підсумок суспільного й особистого життя Маркіяна Підкови, тож у цілому міфологема «дорога» набуває значення останнього шляху, тому й має трагічне забарвлення.

У **«Висновках»** узагальнюються результати проведеного дослідження. Вони багато в чому спираються на теоретичне підґрунтя, сформоване міфологічною школою. Зокрема, важливим стало обґрунтоване твердження вчених про зростання ролі міфологічних елементів у літературі ХХ століття. Письменники досить вільно використовують фольклорно-міфологічний матеріал, пропонуючи власні інтерпретації міфологічних мотивів і сюжетів. У контексті новітніх інтерпретацій доцільно вести мову про міфологеми як одне з ключових понять. Міфологема дозволяє виявити центральну проблему художнього твору в усій глибині, адже вона поєднує в собі давнє архаїчне мислення людини з індивідуально-авторською міфотворчістю. На основі аналізу різних концепцій у роботі було прийняте таке визначення: міфологема – художній образ, побудований на основі переосмислення міфологічного матеріалу, який у творі може змінюватися, варіюватися, набувати різних авторських інтерпретацій.

В українському фольклорі міфологема «дорога» є однією з найпомітніших. У календарно-обрядовій, родинно-побутовій поезії, у баладах тощо образ дороги частіше співвідноситься з життєвим шляхом людини, перенесенням душі в потойбічний світ. Фольклорний досвід у різний час засвоювався багатьма письменниками. У літературі другої половини ХХ століття звернення до духовних народних джерел увиразнилось особливим чином, що виявилось передусім в активному запозиченні й переосмисленні фольклорно-міфологічних елементів. Унаслідок цього навіть сформувався надзвичайно цікавий і своєрідний феномен химерної прози, представлений творами О. Ільченка, В. Земляка, В. Дрозда, В. Міняйла, В. Яворівського, Є. Гуцала, В. Шевчука, П. Загребельного. Ці автори широко послуговувались різними міфологічними мотивами, пов'язаними із загальною міфологемою «дорога». Завдяки цій міфологемі розкриваються мотиви втечі, пошуку «землі обітваної», повернення блудного сина, шляху до Бога («Лебедина зграя» та «Зелені Млини» В. Земляка); подорожі й утечі від дисгармонії життя, блукання без мети, шляху до істини, прагнення раю, кохання, долі, страху, повернення додому, до свого роду («Дім на горі» В. Шевчука); пошуку земного раю, пізнання нового, набуття досвіду, самовдосконалення, відчуження, повернення до свого коріння («Ірій» В. Дрозда); тяжкої праці, пошуку себе справжнього, внутрішнього «я» («Козацькому роду нема переводу...» О. Ільченка); замкненості та циклічності («Левине серце» П. Загребельного).

Міфологема «дорога» відіграє значну роль у моделюванні маскулінних та фемінних образів. Для чоловіків дорога майже завжди пов'язана з мандрями (твори О. Ільченка, В. Земляка, В. Шевчука, П. Загребельного). У повісті В. Дрозда «Ірій» дорога означає для героя пошук свого покликання, мрію, можливість самореалізації, а в романі В. Шевчука «Дім на горі» – утечу від негараздів, прагнення нового життя, спокою, душевної гармонії, любові. Дорога примушує духовно очиститися, замислитися над власним життям, це також останній шлях душі («Лебедина зграя» В. Земляка, «Позичений чоловік» Є. Гуцала). На прикладі чоловічих образів письменники відтворюють циклічність буття – на завершенні мандрів (реальних чи духовних) герої повертаються у вихідну точку. Жіночі образи більше пов'язані з опозицією дорога / дім, тому й не дивно, що дорога іноді викликає занепокоєння, збентеження, страх. Для жінок «Дому на горі» В. Шевчука стежка на гору асоціюється з родинним затишком, надією, чеканням. В. Земляк змальовує сильну жінку, готову заради майбутнього, нового досвіду, знань проїхати тисячі кілометрів. В. Яворівський чи не найбільше з-поміж досліджуваних письменників заглиблюється у внутрішню суть героїнь. Дорога викликає в них азарт, відкриває нові горизонти (Ярослава), страхає невідомістю (Ельза), забирає кохання (Марта), стає особливим способом життя (Мариня). У дилогії В. Міняйла «Зорі й оселедці» та «На ясні зорі» дорога перейнята ліричними переживаннями, що тісніше пов'язує її з жіночими образами.

У химерній прозі міфологема «дорога» не лише виступає ключовим компонентом в організації художнього світу – вона багато в чому обумовлює творення «буттєвого простору» літературних героїв. Зокрема, вона змушує їх виявити свою внутрішню сутність, активізує доленосні роздуми й переживання (роман «Позичений чоловік» Є. Гуцала, повість «Ірій» В. Дрозда). У творах В. Земляка, В. Шевчука, В. Яворівського характеротворчу роль відіграють просторові локуси, пов'язані з фатальними подіями в житті персонажів. Письменники зазвичай використовують зафіксоване в колективній свідомості українців уявлення про дорогу як хронотопний орієнтир міфологічних персонажів. Творчий пошук митців слова, конкретизуючись в окремих просторових образах (дорога, річка, поле, горб), часто виходить поза межі традиційного сприймання, наближається до символічності й архетипності.

У літературному дискурсі другої половини ХХ століття міфологема «дорога» характеризується такою варіативністю: життєва путь, пошук себе, прагнення до гармонії, перехід до «чужого» світу, випробування, невідомість, зв'язок із потойбічними силами. Надаючи сакрального значення дорозі, письменники іноді використовують споріднені з нею образи – Воріт Божих, божої (останньої) дороги, гостя, подорожнього та коня.

У творчості представників химерної прози міфологемі «дорога» властивий полісимволізм. Вона то трактується як прагнення героя до свого покликання, то символізує зв'язок поколінь, то розкривається як шлях до глибшого усвідомлення

своєї національної ідентичності, то висвітлюється як прямування народу до високої мети, то постає символом набуття нового знання, то подається як пізнання людиною сенсу існування. Залежно від конкретного семантичного наповнення «дорога» по-різному маркується: вона радісна, щаслива, благословенна, довгоочікувана, жадана, курний шлях, дитинна, наївна, небезпечна, гріховна, кам'яниста, крута, порожня, внутрішня, асфальтована й навіть бездоріжжя.

Міфологема «дорога» в українській химерній прозі є важливою підвалиною, базовим художнім компонентом, який дозволив письменникам погодити архетипні переживання етнічного колективу з новочасною історичною ситуацією й у високохудожній формі відтворити духовно-філософські шукання української людини.

Основні положення дисертації викладені в публікаціях:

1. Кобилко Н. А. Реальний і міфологічний хронотоп дороги в романі Валерія Шевчука «Дім на горі» / Н. А. Кобилко // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Літературознавство. – Харків, 2014. – Вип. 2 (78). – Ч. 2. – С. 74–81.
2. Кобилко Н. А. Міфологема «дорога» в українському фольклорі / Н. А. Кобилко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія : зб. наук. пр. – Одеса, 2014. – Вип. 9. – С. 15–17.
3. Кобилко Н. А. Інтерпретація міфологеми дорога в романі Валерія Шевчука «Дім на горі» / Н. А. Кобилко // Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования : сб. науч. тр. : в 2 ч. / Брест. гос. ун-т им. А.С. Пушкина ; редкол. : Л.А. Годуйко [и др.] ; под общ. ред. О. Б.Переход. – Брест : БрГУ, 2014. – Ч. 1. – С. 253–258.
4. Кобылко Н. А. Дорога как символ духовного обновления в повести «Ирий» Владимира Дрозда / Н. А. Кобылко // Zbiór raportów naukowych. „Literatura i kulturoznawstwo. Współczesna nauka. Nowy wygląd” (30.01.2015–31.01.2015). – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – Р. 12–16.
5. Кобилко Н. А. Романтична домінанта образу дороги в диалогії Василя Земляка «Лебедина зграя» та «Зелені Млини» / Н. А. Кобилко // Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство) : зб. наук. праць / [за ред. О. С. Філатової]. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. – № 2 (16), жовтень. – С. 129–133.
6. Кобилко Н. А. Реальні ознаки міфологеми «дорога» в диалогії В. Земляка «Лебедина зграя» й «Зелені Млини» / Н. А. Кобилко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки (Літературознавство). – Луцьк, 2015. – № 9 (310). – С. 55–60.

7. Кобилко Н. А. Особливості хронотопу дороги в романі «Позичений чоловік» Євгена Гуцала / Н. А. Кобилко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – Вип. 148. – С. 100–105.

Додаткові публікації:

8. Кобылко Н. А. Мифологема как ключевое понятие мифокритики: современные подходы / Н. А. Кобылко // Современная филология : материалы III Междунар. науч. конф. (г. Уфа, июнь 2014 г.). – Уфа : Лето, 2014. – С. 4–6.
9. Кобилко Н. А. Художнє осмислення міфологеми «дорога» в романі Валерія Шевчука «Дім на горі» / Н. А. Кобилко // Сучасна філологія: тенденції та пріоритети розвитку : Міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 11–12 липня 2014 р.). – Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2014. – С. 25–27.
10. Кобилко Н. А. Міфологема як прийом реалізації міфу в літературі / Н. А. Кобилко // Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 22–23 серпня 2014 р.). – Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2014. – С. 73–75.
11. Кобилко Н. А. Образ дороги в українських народних віруваннях / Н. А. Кобилко // I Таврійські філологічні читання : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 27–28 лютого 2015 р.). – Херсон : Гельветика, 2015. – С. 140–142.
12. Кобилко Н. А. Особливості химерної прози в контексті української літератури другої половини ХХ ст. / Н. А. Кобилко // Сучасна філологія: теорія і практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 березня 2015 р.). – Херсон : Гельветика, 2015. – С. 20–22.
13. Кобилко Н. А. Хронотоп дороги в романі «Дім на горі» В. Шевчука та повісті «Ірій» В. Дрозда / Н. А. Кобилко // Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи : тези III-ї Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (Дрогобич, 26–27 березня 2015 р.) / [редактори-упорядники: В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич : Посвіт, 2015. – С. 164–165.
14. Кобилко Н. А. Образ-реалія дороги в диалогії «Лебедина зграя» та «Зелені Млини» В. Земляка / Н. А. Кобилко // Наука України: проблеми сьогодення та перспективи розвитку : тези Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 25–16 вересня 2015 р.) – Київ : ГО «ЮМП», 2015. – С. 58–61.
15. Кобилко Н. А. Міфологема «дорога» в повісті «Ірій» Володимира Дрозда / Н. А. Кобилко // Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20–21 листопада 2015 р.). – Одеса, 2015. – С. 22–25.
16. Кобилко Н. А. Інтерпретація міфу про вічне повернення в романі О. Ільченка «Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця» /

- Н. А. Кобилко // Глухівські наукові читання – 2015. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : матеріали V Міжнар. інтернет-конф. молодих учених і студентів (Глухів, 25–27 листопада 2015 р.). – Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2016. – С. 187–190.
17. Кобилко Н. А. Символіка образу дороги в романі Олександра Ільченка «Козацькому роду нема переводу...» / Н. А. Кобилко // Література в контексті культури : матеріали всеукр. наук. конф. – Дніпропетровськ, 2016. – С. 18–19.
 18. Кобилко Н. А. Міфологема «дорога» як шлях душі в потойбіччя (на прикладі творів Василя Земляка) / Н. А. Кобилко // Студії з філології та журналістики : зб. наук. праць / [редкол. : В. В. Барчан, Л. О. Белей, Н. Ф. Венжинович]. – Ужгород : Гражда, 2016. – Вип. 4. – С. 264–266.
 19. Кобилко Н. А. Особливості хронотопу дороги в романі «Позичений чоловік» Євгена Гуцала / Н. А. Кобилко // Художні модули хронотопу в культурно-мистецькому дискурсі : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. (26–27 травня 2016 р.) / [ред.-упоряд. Н. Ю. Акулова]. – Мелітополь : МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. – С. 100–101.
 20. Кобилко Н. А. Топос «дороги» в українському химерному романі / Н. А. Кобилко // Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа : [зб. наук. матеріалів конф. (Бердянськ, 22–23 вересня 2016 р.)] / [гол. ред. О. П. Новик]. – Бердянськ, 2016. – С. 70–72.

АНОТАЦІЯ

Кобилко Н. А. Міфологема «дорога» в українському літературному дискурсі (на матеріалі творів химерної прози). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Бердянський державний педагогічний університет Міністерства освіти і науки України. – Бердянськ, 2017.

У дисертації досліджується художня репрезентація міфологеми «дорога» у творчості представників химерної прози О. Ільченка, В. Земляка, В. Дрозда, В. Міняйла, В. Яворівського, Є. Гуцала, В. Шевчука, П. Загребельного. Визначаються місце й роль згаданої міфологеми у прозі письменників другої половини ХХ століття та осмислюються різні варіанти її авторської інтерпретації. Також вивчається художній зв'язок характерів персонажів та їхніх гендерних ознак із міфологемою «дорога». Виокремлюється полісимволічність цієї міфологеми та аналізуються авторські пошуки і здобутки у засвоєнні й творчому переосмисленні фольклорно-міфологічного досвіду.

Ключові слова: міф, архетип, символ, міфологема «дорога», химерна проза.

АННОТАЦИЯ

Кобылко Н. А. Мифологема «дорога» в украинском литературном дискурсе (на материале произведений «химерной прозы»). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Бердянский государственный педагогический университет Министерства образования и науки Украины. – Бердянск, 2017.

В диссертации исследуется художественное воплощение мифологемы «дорога» в творчестве представителей «химерной прозы» А. Ильченко, В. Земляка, В. Дрозда, В. Миняйла, В. Яворивского, Е. Гуцала, В. Шевчука, П. Загребельного. Определяются место и роль данной мифологемы в прозе писателей второй половины XX века и осмысливаются различные варианты ее авторской интерпретации. Также исследуется художественная связь характеров персонажей и их гендерных признаков с мифологемой «дорога». Выделяется полисимволичность этой мифологемы и анализируются авторские поиски и достижения в усвоении и творческом переосмыслении фольклорно-мифологического опыта.

Ключевые слова: миф, архетип, символ, мифологема «дорога», «химерная» проза.

SUMMARY

Kobylko N. A. The “trip” mythologeme in the scope of Ukrainian literature discourse (based on chimerical prose opuses matter). – Manuscript copyright.

Dissertation for a scientific degree of candidate in philology, qualified as degree 10.01.01 – Ukrainian literature. – Berdiansk State Pedagogical University of Ministry of Education and Science of Ukraine. – Berdiansk, 2017.

The present thesis work contains a research on the artistic representation of the “trip” mythologeme in the oeuvre of chimerical prose representatives, namely O. Ilchenko, V. Zemliak, V. Drozd, V. Miniailo, V. Iavorivskii, I. Hutsalo V. Shevchuk, P. Zahrebelnyi. It is advisable to consider a mythologeme as a one of the key concepts in the context of new interpretations. The mythologeme allows to reveal the major problem of an artwork throughout all the profundity, due to the fact that it combines the ancient archaic thinking of a person and the individual mythogenesis of an author. Actually, an extremely interesting and unique phenomenon of the chimerical prose, presented by the works of the mentioned authors, has arisen as a result of this. Writers have widely exploited various mythological motives related to the general “trip” mythologeme. The following motives were revealed to the virtue of this mythologeme: of an escape, of a search for the “promised land”, the return of the prodigal son, the way to God (“Swan Flock” and “Green mills” by V. Zemliak); of a travel and escape from the disharmony of life, of a purposeless wandering, of a way towards the truth, striving for paradise, love,

fate, fear, of a return back home to one's family ("House on the hill" by V. Shevchuk); of a search for an earthly paradise, getting a new knowledge and gaining an experience, of a self-improvement and of alienation, of a return to one's roots ("Irii" by V. Drozd) and hard labour, of a true search of oneself and the search for inner "I" ("Cossacks' kin will never die..." by O. Ilchenko); of an isolation and cyclicity ("Lionheart" by P. Zahrebelnyi).

It has been found that the "trip" mythologeme plays an essential role in the masculine and feminine images modeling. For men, the trip is almost always associated with wanderings (works of O. Ilchenko, V. Zemliak, V. Shevchuk, P. Zahrebelnyi). The novella "Irii" by V. Drozd contains the meaning of a trip as a protagonist's search for his calling, as a dream and an opportunity for his potential realization, while the novel "House on the hill" by V. Shevchuk contains a meaning of an escape from hardships, the wish for a new life, peace, spiritual harmony and love. The trip compels to get through a circumcision, to ponder on one's own life, which also constitutes the last journey of the soul ("Swan flock" by V. Zemliak, "A borrowed husband" by I. Hutsalo). As it is exemplified by the males' images, the writers recreate the cyclical nature of life, for instance, protagonists return to a start point to complete a trip (real or spiritual). Women's images are more concerned with the trip v / s home opposition, so it is not surprising that a trip sometimes causes anxiety, confusion, fear. For women, described in the "House on the hill" written by V. Shevchuk, a trail leading to the hill top is associated with a family comfort, hope, expectations. V. Zemliak portrays a strong woman ready to travel farther than thousands of kilometers for the sake of her future in order to get new experiences and knowledge. V. Iavorivskyi, among the researched writers, apparently delves into the inner essence of the female protagonists to the fullest extent. The trip entails an excitement inside, opens the new horizons (Iaroslava), terrifies with an uncertainty (Elza), takes away love (Marta), becomes a special way of life (Marynia). The trip described in the dilogy "Stars and herrings" and "On the bright stars" written by V. Miniaiilo is imbued with a lyrical experience that associates it with the female image more closely.

Multisymbolism is peculiar for the "trip" mythologeme in the chimerical prose. In some cases, it is interpreted as a hero's desire for his calling, sometimes it symbolizes the link between generations, sometimes it is revealed as the way to a deeper understanding of their national identity, sometimes it is displayed as a movement of the people to a high purpose, and sometimes it appears as a symbol of gaining a new knowledge or is being presented as a human's perception of existence meaning.

In short, the "trip" mythologeme in Ukrainian chimerical prose constitutes an important foundation, the basic artistic component that has allowed the writers to adjust the archetypal experience of the ethnic group with the modern-day historical situation, simultaneously using the form of a superb artistry to recreate the spiritual and philosophical quest of a Ukrainian man.

Keywords: myth, archetype, symbol, "trip" mythologeme, chimerical prose.

Підписано до друку 15.03.2017 р.
Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Times New Roman».
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 158/1

Видавництво та друк Ткачук О.В.
71100, Запорізька обл., м. Бердянськ, вул. Кірова, 52/49, 53
Тел. (097) 918-66-41, (066) 106-29-93; e-mail: Tizdat@gmail.com
<http://izdatelstvo.at.ua>
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 3377 від 29.01.2009 р.